

MASARYK O DUCHU A ÚKOLECH ČS. ARMÁDY

STARÁ TRADICE A NOVÁ MORÁLKA.

Veteráni starých armád milovali své vůdce za slávu, kterou dovedli věnit jejich prapory. Vojáci československé revoluce, kteří dnes oněměli bolestí, patří jiné době. Nejsou starému vůdci vděční za veliké vojenské činy, které vepsal do historie nového státu a které mu pomáhali chrabře dovršovat. Českoslovenští legionáři, kterým dnes není do řeči, cítí, co si vlastně kdysi dobře ani neuvědomovali, že Tomáš Garrigue Masaryk dal jim to nejvzácnější, co může kdo zdravé a smělé duši dát: *ušlechtilý smysl oběti a vyplnění života*. Sláva, to je vnější okázalost, často postoj, pýcha. V legiích, které pět let Masarykova slova a přání pokládaly za svatý zákon, nikdy *vojenská velikost činů* nestála v popředí pozornosti a snah jeho vojáků. Všem šlo především o *myšlenku*. Pro tu se trpělo a umíralo.

Byl by na omylu ten, kdo by se domníval, že hvězdou revolučních vojsk byla jen touha po národní svobodě. Legie nebyly pod vedením Masarykovým jen odvážným kolektivem vzbouřeného národa, který se ocelí prosekává k samostatnosti. Legie cítily, a k tomu je Masaryk záměrně vedl, že svobodu je třeba, i když je vybojována, stále a stále upevňovat, hájit před novými bouřemi, zajišťovat před zlobou a zradou. A to všechno se nedalo provést bez *velikého národního přerodu*, bez hluboké morální obnovy celého národa.

Až jednou po století bude se historik probírat událostmi od počátku světové války po tento nejbolestnější a nejsmutnější den československých vojáků a občanů, přijde k závěru, který si k své škodě dnes dobře neuvedomujeme. Shledá, že doba, kterou nazve Masarykovou, jako jinou nazývá historie dobou Karla IV. a Jiřího Poděbradského, že se tato doba Masarykova vyznačovala největší morální hloubkou a jednotou národního ducha, jakou kdy zaznamenaly naše pestré a pohnuté dějiny.

V čelo československé revoluce na počátku světové války se nepostavil voják anebo mladý odvážný nadšenec, nýbrž profesor filosofie na pražské universitě dr. Tomáš G. Masaryk. R. 1915, kdy odešel dobrovolně do vyhnanství, bylo mu právě 65 let. Nikdy nebyl vojákem. Letos je to právě 20 let, co profesor T. G. Masaryk přijel do Ruska, aby u zatímní vlády, která za revoluce nahradila carskou, vymohl vybudování veliké československé armády z Čechoslováků, kteří odešli do ruského zajetí.

Bez T. G. Masaryka, prvního presidenta Československé republiky, by nebylo československé revoluční armády a československého státu v jeho dnešní formě a rozsahu.

Československá revoluční armáda neměla žádné svěží vojenské tradice. Poslední české pluky vykrvácely v bitvě na Bílé hoře proti Habsburkům r. 1620. Od té doby neměli Čechoslováci vynikajícího vojáka, vůdce a vlastní vojsko. Po třistaleté pomlce v československých válečných dějinách je první velkou vojenskou osobností profesor T. G. Masaryk, který se stal za světové války velitelem revoluční armády mající přes 100.000 mužů.

Postavit se v čelo ozbrojeného odboje proti Habsburkům nebyla pro 65letého filosofa věc lehká. Tím těžší byla, poněvadž Masaryk svůj světový názor opřel o zásady přísné humanity, kterou, jak sám řekl, Angličan uskutečňoval ethicky, Francouz politicky, Němec sociálně a Čechoslovák národnostně a nábožensky. Z Masarykova ideálu humanitního vyrůstá ethika sociální, blízká anglickému utilitarismu, který zmírnil francouzské ideály revoluční a který hlásá prospěch a lepší život širokých mas, národů a lidstva.

Masaryk dobře si uvědomoval slovanskou citovou rozeklanost, která ráda kolísá mezi pasivní odvahou učedníka neodporujícího zlému a aktivní odvahou ozbrojeného bojovníka čelícího bezpráví. Toto *kolísání mezi pasivní a aktivní odvahou* se projevovalo také v politice porobeného národa a ve skocích od nepřítelů radikálního k plačtivé pasivitě. Masaryk učil ještě před světovou válkou, že nejde o to být tvrdým anebo měkkým, nýbrž že jde o dosažení *vyšší jednoty a důslednosti duševní*, kterou zachovával především sám v sobě a kterou hleděl také vypěstovat později v své revoluční armádě. Učil ji především neslovanské západní *kritičnosti, citové otužilosti a hlavně houževnatosti*. Ukazoval, jak je třeba střízlivě chápat *skutečný život*. Kdysi k tomu napsal: „Jako Comte stál Goethe příliš mnoho o nová učení než o *nový život*. Je to titan rozumu, ale slaboch srdcem. Divné sloučení filosofie a reakčního života.“ Místo reakčního mohl říci pohodlného. Revoluce, má-li zvítězit, musí se především naučit spát na tvrdém. V tom byl svému lidu vzorem.

Československý národ před světovou válkou byl národem antimilitaristů. Potíral militarismus rakouský, ale při tom zabíral až do nekritického pacifismu zavrhuje boj zbraní, po vzoru Tolstého, který nechtěl odpirat zlému. Zásadou Masarykovy praktické humanity bylo, že každý má právo bránit se proti násilí a násilnictví i železem. Revoluce byla proto mravně oprávněna.

STRATEG TRPĚLIVÉ NEÚSTUPNOSTI.

Ale revoluce jen pro revoluci byla z osmdesáti procent podepsanou porážkou. Revoluce podle Masaryka je válka a každou válku, chce-li sklidit úspěch, musí předcházet *uskutečnitelný, dobře promyšlený plán*.

Za světové války politika se začala dělat na bojištích. Masaryk nerozuměl vojenské rozkazovací technice, ale při tom velmi dobře chápal strategické problémy, které světová válka s sebou nesla. Jasně vycítil, že národ, který bude horovat slovy a nesáhne ke zbraní v této válce, ničeho nedosáhne. Masaryk po vzplanutí světové války studoval vojenské klasiky. Když lord Kitchener, na rozdíl od odborníků německých a francouzských, prohlásil r. 1914, že válka bude dlouhá, nejméně čtyři léta, Masaryk si

připravil podrobný plán revoluce. Při tom se nedal oslepit romantickým slavjanofilstvím, nekritickou láskou k Rusku. Znal je, a proto si mnoho od jeho válečné síly nesliboval, i když se ruští generálové chlubil, že mají 15 milionů vojáků.

R. 1915 Masaryk v Anglii vypracoval pro spojence memorandum o válečných silách obou bojujících stran, které jest jedním z nejkonkretnějších hodnocení tehdejší strategické situace. Hlavně se v něm zračila velká nedůvěra v ruské síly. Naléhavě tehdy žádal jednotné spojenecké velení.

Masaryk srovnával obě válčící strany takto: „Na straně německé byla zřejmá připravenost a promyšlenost celkové veliké akce a troufalost, s níž se určoval budoucí vývoj vlastního národa, Evropy a světa, ale nakonec výsledky odhalují osudné omyly národa nesporně velikého, národa myslitelů a v mnohém učitele všech národů. Na straně druhé Spojenci jednotlivě i jako celek byli nejednotní, neměli od samého počátku pozitivního přesného plánu (vyhrát chtěli oba, ale to není plán), *dělali veliké chyby politické i strategické*, ale přece se vítězství dostalo jim nejen vlastní převahou, nýbrž i chybami odpůrce. Bitva na Marňě mi byla takovým příkladem té lidské slepoty ve velikém“ (Světová revoluce, str. 38). Masaryk byl přesvědčen, že Francouzové předčili jak ve strategii, tak v taktice Němce. Na počátku války měl obavy z pruské převahy, ale postupně se přesvědčil, že právě to pruství svým *vnějším* pořádkem a *mechanismem* je slabší než zaškatulkované, kritické a bystré francouzství. Německá armáda, jak napsal, ztrnula spoléhajíc byrokraticky na svou výbornou organizaci a na technické výhody operační a taktické. Francouzskému vojsku prospěla republika a svoboda pronikající a kritisující armádu. Podle Masaryka Němci byli absolutisty a centralisty, Francouzové naproti tomu republikány a individualisty. Masaryk viděl na př. v Schlieffenově plánu obchvatu francouzské armády přes Belgii jen byrokratické schema. Porážku Němců nehledal v nedostatečném rázu vojenského, nýbrž v *chybném posuzování evropské a světové revoluce*. Neuměli počítat s mravními silami, padli proto pruským militarismem, vědou, historií, filosofií a politikou.

Strategie, které použil Masaryk za revoluce, byla opřena o *dobrý manévř morálními silami*. Vše záleželo na tom, vystihnout pravou chvíli, v níž revoluční armáda musí být morálně nejsilnější a v níž síla morální musí být znásobena co největším počtem bodáků.

Není bez zajímavosti, že morálně nejpevnější a nejpočetnější byly Masarykovy legie právě v letech těžkých morálních krisí spojeneckých armád, jimž padla za oběť také veliká armáda ruská, tedy v letech 1917 a 1918.

Když Masaryk na počátku světové války odešel do ciziny, aby organizoval proti Rakousku revoluci, věřil pevně ve vítězství západních spojenců a v tvrdost touhy národa po svobodě. Ale víra i touha se musí něčím zdravým a pevným podepřít. Svou víru v konečné vítězství doplnil postupně bodáky, kulomety a děly šesti legionářských divisí, armádou, o které se nikdy nesnilo ani těm nejsmělejší duchům v našem národě. Tak jako víru promítl do skvělých bitev legií, tak národní touhu po svobodě zúrodnil zdravým, ušlechtilým poměrem k lidstvu, mužnou a sprá-

vedlivou politikou národní. Víra musila pomáhat vítězit v zákopech a touha po svobodě musila přispět k vybudování státu, k vypěstování nového svobodného člověka z porobeného Čechoslováka. Nestačilo rozlámat pouta. Bylo třeba také přetavit duši nevolníka a s tím se musilo začít už za revoluce.

Masaryk byl zdravým starcem, když se stal emigrantem revolucio-nářem. Připravoval revoluci a vedl ji, jako připravujeme a řídíme výpravu do neschůdných velehor. Nestačí dosáhnout neznámého vrcholu a tam zahynout, je třeba se vrátit s nejmenšími ztrátami, aby ti, co půjdou jed-nou po nás, našli cestu vytyčenou, dobrá tábořiště a chráněné zásoby.

Podíváme-li se zpět, čeho se dosáhlo, jaké byly prostředky a kolik se z nich obětovalo, vidíme, že si Masaryk jako strateg naší revoluce vedl znamenitě. Každou vojenskou akci dovedl spustit ve chvíli politicky nej-vhodnější. Z každé vytěžil politické maximum úspěchu a při tom oběto-val co nejméně na životech a na národní morálce. Největší a nejpevnější byla naše revoluční armáda právě před podepsáním příměří. Žádná jed-notka v ní neselhala. Cíle, které se v poli takticky postavily, vždy byly úměrné prostředkům, a proto vždy jich bylo dosaženo.

Naše revoluční vojska, která se r. 1914 skládala z několika set dobro-volců, vyrostla do r. 1918 v stotisícovou armádu, vždy sklízela úspěch. Masaryk nikdy nedovolil, aby se s ní zacházelo jako s *ofensivním krmi-vem*. Revoluční armáda byla pro Masaryka také významnou složkou bu-doucích politických opatření. Legie, které dovedly vítězit, které nikdy nebyly poraženy, měly přijít domů s maximálními silami, aby národu ve-liké touhy dodaly sebevědomí, vytrvalosti a oně vzácné štávy, kterou mají národové starých kultur a odvěkých svobod a která se jeví v přísné *mo-rální solidaritě za všech okolností*. Porobený národ dovede předvést s po-čátku divy statečnosti, ale při prvních neúspěších se měnívá z řízeného kolektivu v bezhlavé, vyděšené stádo. Teprve zdravé, morálně dobře opře-né a *zakalené vojenské a ideové sebevědomí* dává kolektivu tvrdou odol-nost i při neúspěchu, za přechodného ústupu.

O NOVÉHO VOJÁKA A DŮSTOJNÍKA.

Podle Masaryka charakter války závisí na charakteru vojáků: „V dlouhé válce podle mého nakonec rozhodne *faktor morální*, ne výcvik a dovednost vojevůdcovská. Ve světové válce skončilo to katastrofálně s titanismem, egoismem, nadčlověčenstvím.“

Poznatky světové války doplnily, k čemu přišel Masaryk již dříve svou filosofií. Vůdce revoluce přirozeně hleděl, aby vojsko bylo co nej-hodnotnější. A tak od prvních dnů, co se postavil v čelo odboje, snažil se budovat v našem národě a v jeho vojáků *novou brannou morálku* odpoví-dající oněm duchovním proudům světa, které modelovaly nového člověka. Náš voják podle Masaryka má být vychován v představách obranné vál-ky. Lancknechtství patří minulosti a je podle Masaryka československé povaze velmi cizí. President Masaryk používal proto každé příležitosti, aby armádě nového státu a jejímu důstojnickému sboru vyložil, jak se dívá na vojenské povolání a jak si představuje československého důstojníka a

vojáka. „Náš voják musí mít ideu, bez přesvědčení, proč slouží, moderní voják neobstojí, nebude chrabrý. Každý voják musí si být v demokracii vědom, že je kouskem té vlády, kterou si vybral jako volič.“ Masaryk proto žádal armádu *myslicích* vojáků a důstojníků. „Naše armáda bude armádou pracovníků a dělníků. Kasárny musí být školou, která učí iniciativě.“

Československého vojáka posuzoval velmi strážlivě. Znal dobře jeho klady i nedostatky: „Naši vojáci byli za revoluce dost vzdělaní, aby dovedli posoudit vývoody historické a politické, pochopit je a přijmout. Dovolával jsem se v nich rozumu, usiloval o přesvědčení a obětovnost z přesvědčení. Staral jsem se o zásobování.“ Souvislost mezi dobrou morálkou a dobrým zásobováním hodnotil tu Masaryk jako starý zkušený vojevůdce.

Neměl rád prázdné vojenské fráze, jako jsou výklady o potřebě „ofensivního ducha“. Proto skoro nevrle napsal: „Staří odborníci říkají, že armáda musí být útočná, jinak že nestojí za nic. Idea je hlavní, ne útočný duch.“

Stejně pečlivě studoval Masaryk také otázku velitelské autority v nové armádě: „Ve válce běží o životy a v nebezpečí se lidé stávají realisty a posuzují své představené neúprosně. Dnes není to jen ten Napoleon nahore, který řídí bitvu, *dnes rozhodujícími činiteli jsou všichni od vojevůdce do posledního muže*. Ať se nikdo neklame, mužstvo dovede dobře ocenit svého důstojníka. Myslit se nedá zakázat nikde, ani v armádě, ale její *velení musí umět využít tohoto myšlení v prospěch cílů, za kterými jde*. Důstojník aristokratické armády nebyl vychovatelem, nejvýš spravedlivým pánem, specialistou. Služba demokratického důstojníka je těžší. Důstojníku nesmí být naočkováno něco, co nemá v životě reálnosti.“

Důstojníkům ruské legie ještě r. 1917 řekl: „Jestliže my jako národ máme nějaký charakter, projevuje se tento charakter ve způsobu válčení, jak formou boje, tak udatností. Jsou různé udatnosti — více inteligentní, více zvířecí — i tygr chrání svá mláďata. Pozorovat našeho vojáka, jak se chová v nebezpečí života, je celá psychologie. Vystihnout našeho vojáka, znamená prakticky vědět, jaká má být československá taktika.“ Lépe psychologickou podstatu správné národní taktiky zřídka kdo podal.

Masaryk při všem respektu k *odvaze* více si však cenil národní *houževnatost*: „Nestačí být hrdinou hodinu, třeba být hrdinou stále. To je cílem výcviku ve *vojenské vytrvalosti*.“ Proto důstojnost důstojníka má spočívat podle Masaryka ve svědomitosti: „*Disciplina je především práce a celá soustava svědomitosti*. Pravá kázeň je něco mravního, nesmí být vnější, strojová. — *Důstojník jako učitel musí se sám učit*, poněvadž učitel, který se neučí, nestojí za nic. Důstojník nesmí také v demokratické armádě zapomínat, že voják je mu *politicky rovný*, že ho bude kritizovat. Taková kritika pohřbívá jen disciplínu mechanickou, ale nemůže poškodit disciplínu budovanou na stránce mravní. Masaryk upozorňoval na jiné armády demokratické, hlavně francouzskou a anglickou, kde se s tímž stupněm, jak přibývalo svobod politických a sociálních, lidé stávali upřímnějšími a odkrytějšími: „Je stará věc, že proti násilí je zbraní lež a přetvářka. To bylo v armádách aristokratických přirozeným zjevem.“

Ale Masaryk nepotíral v starých armádách všechno. Upozorňoval horkokrevné reformátory, že staré armády byly plodem tisíciletého vý-

voje. Radil proto k opatrnosti při nutných reformách. „Musíme vystihnout, co je dobrého v starém a k tomu po vážném přemýšlení a na základě zkušeností a pokusů přidat nové. Kritika starého musí být kritikou tvůrčí. K vytvoření nové armády potřebujeme především *nového ducha*, který oživuje, ne suchou literu. *Lidi je třeba, ne instituci*. Člověk, mozek, duch dává teprve obsah instituci.“ A toho nového člověka měl dát armádě především důstojník.

Masaryk již v Rusku upozorňoval na význam *dokonalé výzbroje a dokonalého výcviku*. Rusové byli pohodlní, nelíbilo se mu, že svá vojska, a tedy také to naše, řádně necvičí. Doporučoval proto pečlivě *sledovat pokrok u nepřítele*, studovat jeho odbornou literaturu: „Dokonalá taktika a technika dovolují při stejných výsledcích hospodařit s lidskou silou. U Zborova naši hoši byli špatně vyzbrojeni. Musíme být vyzbrojeni moderně.“ To řekl Masaryk v Petrohradě v září 1917 a za tím stál, dokud byl v čele armády svobodného státu jako vrchní velitel.

Masaryk podobně jako Foch věřil v prozřetelnost, která řídí světy a národy. Napsal jednou: „Při vši vědě, při vši opatrnosti a prozíravosti skládá se běh života, jedince a národů do značné míry jinak, než si přejeme, než chceme, než usilujeme, a přece je v něm logika, kterou odhadujeme „ex post“. Ovšem *víra v prozřetelnost nesmí vést k fatalismu, nečinnosti, nýbrž k optimismu opřenému o nejusilovnější práci a zdravou myšlenku*.“

PŘÍPRAVY K BOJI PROTI PŘESILE.

Masaryk věřil v prozřetelnost, která řídí z pozadí také politiku světa a která ponechala na evropské mapě po celá staletí malé národy. Malý nemůže čelit velikému počtem, nýbrž svou kvalitou. To, že určité malé národy a malé státy zůstaly vedle velikých, svědčí o zvláštních vlastnostech těchto národů, kteří, co jim chybí na materiálu, nahrazují v osudových chvílích vysokou morálkou.

Proto to stále zdůrazňování významu morálních hodnot. Historie nescetněkrát ukázala, že malý může odolat velikému jen *věrností velkým ideálům*. Proto Masaryk v československé humanitě zdůrazňoval tolik prvek *náboženský a národní*. Láska k národu dávala ukázněný kolektiv. Víra násobila tento kolektiv odvahou. Celek pak byl to, co ukázali husité odolávající kdysi celému světu.

Masaryk věděl, že náš mladý stát, až si jeho svobodu vybojujeme, čeká mnoho trudných let, že v jeho *strategii* bude na prvním místě třeba řešit *boj proti přesile*, boj dlouhý, který bude žádat nejen statečnosti na počátku, ale také *vytrvání až do konce* s neztenčenou a tvrdou odvahou. Masaryk proto legiím stále ukazoval na to, že náš historický stát vždy musil být vojensky neobyčejně dobře opřen, že jeho občan musí mít opět onu bojovnost a vzdornost, kterou ukázal za Přemyslovců, za Žižky, za Jiříka Poděbradského, ale i v bojích proti Turkům a v cizích službách.

Probuzení starých vojenských ctností bylo třeba provázet novou velikou vírou. Touha po samostatnosti, která rozněcovala legie, byla ukojena. Legie přišly do nového státu jako „sůl země“, přinesly novou víru v člověka, v mravní poslání národa. Ony překonaly drobná záští, dovedly se

dívat opatrně skrze drobné radosti a pestrá hesla. Ale legie byly z lidí smrtelných. Daly masarykovskou tvrdost jako příklad novým generacím a co bylo nejdůležitější: legie daly základ nové státní armádě, která potřebovala být pro příští desetiletí co nejpevnější. Masaryk dobře tušil. Nedal se mýlit mezinárodní smířlivostí po r. 1918, která byla důsledkem poválečné malátnosti. Právě pro ty doby, kdy legie vojensky doslouží, kdy generace, jež znaly válku, odejdou do pozadí, zdůrazňoval potřebu *pevné armády, co nejmoderněji vyzbrojené a nejlépe vycvičené, která se dovede klidně postavit přesile.*

Tato armáda musí mít revoluční odvahu i víru legií, ale při tom ještě něco více, co vyplní její duše lidsky. V boji o samostatnost *národ a stát* byly v popředí všech tužeb a snah. V samostatném státu bylo třeba národ a stát vtělit ideově v něco vyššího, co z armád opět dělá „bojovníky boží“. To se našlo v *ideálech ušlechtilé demokracie*. Legie se staly demokratickými svou vzpourou. Masaryk dokázal, že se *demokracie stala upřímným vyznáním víry každého vojáka našeho svobodného státu*. Masaryk naučil vojáka přemýšlet, Masaryk vytvořil československého demokratického důstojníka jako typ ušlechtilého vojenského vzdělance a morálního vůdce.

Dvacet let stál v čele československých vojsk jako vůdce revoluce a jako president, vrchní velitel. Prohlásil-li nedávno president Beneš, že československá armáda v mnohém může být národu vzorem jednoty, nezištného sebeobětování a kázně, pak to bylo přirozeným holdem dílu velkého stratega duší, dílu Masarykovu. To, co v jiných armádách klíčilo a zrálo celé věky, to dovedl Masaryk dát naší armádě během jedné generace. Je to tradice vybudovaná na všem, co přináší lidstvu zdravá ušlechtilost, demokratická prostota a sebevědomí starého, poctivého práva.

Velcí národové zvou své armády po velikých vojevůdcích. Průšáci vždy hovoří o armádě Fridrichově a o jeho velikém dědictví přejatém v nových vojenských pokoleních. Podobně stavějí Francouzové vztah mezi Napoleonem a kvalitami francouzského moderního vojenského ducha. Československá armáda zůstane proto pro dlouhé zítřky armádou Masarykovou, armádou, s kterou znamenitě vyhrál boj o naši samostatnost, armádou, o kterou tuto samostatnost opřel, armádou, která nikdy jeho demokratické učení nezradí a která se dovedla vžít do úkolů boje proti přesile, dojde-li jednou k němu. Vedle historického vojáka Napoleonova, vedle historického vojáka Fridrichova je *voják Masarykův představitelem současného ušlechtilého vojenství* tak, jako československý demokratický občan je dnes vzorem svobodného člověka.

